

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmma Diana

Diana, Antonino

Coloniae Agrippinae, 1656

T.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40647

S V S P I C I O.

SUSPICIO 1. **S**uspicio est assensus circa unam quid? contradictionis partem, cum in-
In quo assen- certitudine, & magna cum formidine
rat ab opinio- alterius partis. Differt ab opinione,
ne? quia fertur in partem deteriorem, cum
opinio in utramque partem indiscrimi-
natim feratur.

Et an suspi- 2. Quando quis ex levibus indicibus
cari malum temere, & voluntarie malum de prox-
de proximo imo suspicetur, secundum Sylvium in 2.
sit mortale? 2. *quest. 60. art. 2.* & alios peccat mortali-
ter, si malum sit grave, & persona ho-
nesta. Sed contrarium teneo cum Fabro
in 4. d. 15. q. 3. *disp. 54. c. 1. n. 10.* quia nul-
lum iudicium circa certitudinem est
mortale, per D. Thomam in 2. *cit. p. 3.*
2. 5. ref. 31.

3. Ex quibus delictis oriatur suspicio
hæresis. Vide V. *Inquisitorum jurisdictio*
in qua delicta, & V. *Suspectus de fide.*

T A C T V S.

TACTVS 1. **T**actus inhonesti inter non con-
impudici in- iuges, sicut & oscula, sunt pec-
ter solutos cata mortalia, nec in rebus veneris da-
sunt mortifi- tur parva materia, ut dictum est V. *Lux-*
feri. uria, num. 3. Si tamen fiant in Ecclesia,
non erunt sacrilegi, ut dictum est V.
Circumstantia, num. 43. At tactus ma-
nuum in choreis secundum consuetu-
dinem non sunt illiciti: nec mulier ne-
gare eos tenetur, si ab aliquo mala inten-
tione se tangi sciat, dum abest pericu-
lum sui consensus. *Filliucius tomo 2. tr.*
30. c. 10. numero 198. p. 3. tract. 5. ref. 22.
in fine. Sunt etiam liciti in aliquem bo-
num finem, etiam cum periculo pollu-
tionis involuntariae, ut dictum est V.
Pollutio, num. 3.

Sed inter 2. Liciti porro sunt tactus inter con-
conjuges, iuges, quoties non est periculum pollu-
secluso peri- tionis, & non est illis mortiferum, tan-
culo pollutio- gere, & osculari in vicem pudenda, quã-

vis sit actus nimis mollis, & libidini nis, sunt liciti,
dediti. *Fagundez tomo 2. tract. 30. c. 10. n. 11,* etiam in
195. *Contra Panormitanum in 4. dist. 31. pudendis.*
q. 3. art. 1. concl. 6. p. 3. t. 4. ref. 225. Effet ta-
men mortiferum si vir membrum virile
in os uxoris immitteret, contra Sanchez
de matr. t. 3. lib. 2. disp. 17. n. 5. quem citavi
p. 2. t. 17. ref. 37. §. Ad secundum; quia hoc
non esset simpliciter osculum pudendo-
rum, sed quaedam irrumatio diversæ spe-
ciei, cum periculo consummandi præ-
postere. *Fagundez in dec. tom. 2. lib. 6. c. 3.*
n. 19. p. 6. t. 7. ref. 7. §. Quarendum.

3. Ponit etiam Sanchez *disp. 45. n. 35.* **Et quando-**
alium casum in quo non sit illicitum **cumque ad-**
conjugibus se tangere libidinosè, cum **est periculum**
periculo pollutionis vel cum ipsa pollu- **pollutionis.**
tione non sit mortale: ut si id facerent
ad excitandum, & conservandum a-
morem, & tunc præter intentionem se-
queretur pollutio, aut si dum oscula &
tactus fiunt is, quia illa non petiit,
præter intentionem polluetur, vel
polluetur ille, qui petiit, ut ad copulam
se excitaret: nam uterque dat operam
rei licitæ, quam non tenetur deserere
ob periculum pollutionis, *p. 3. t. 4. ref. 217*
& 226. Sed in contrarium stat *Præposi-*
tus in 3. p. 9. 6. dub. 25. n. 186. Nam, vel
periculum in his casibus præverti potest
per copulam legitimam, vel non potest:
si potest, ille qui motum sensit tenetur
illam petere sub mortali; quia nec
nimis gravis est; nec statui matrimo-
niali extraordinaria. Si non potest,
tenentur ab illis actibus abstinere e-
tiam sub mortali, quia repugnat fini
matrimonii. In ille. Et revera in his ma-
teriis cautè procedendum est, *p. 6. t. 7.*
ref. 65.

4. Si vir foemina calidior, semine **Nec foemina**
intra vas immisso, membrum extrahat, **non seminans**
foemina, quæ nondum complevit, **in copula, po-**
non potest se ad semen emitendum pro- **test postea se**
vocare manibus sine mortali: quia in **manibus pro-**
seminatione viri, quæ sola est necessa- **vocare.**
ria, jam completus manet actus maritalis
Rodriquez in summa p. 3. c. 88. numero 4.
Sanchez verò disp. 16. n. 12. & alii, existi-
mant posse, quia, quamvis semen mulie-
ris ad generationem non sit necessari-
um,

rum, multum tamen confert; unde illa provocatio dici potest complementum copulae maritalis: & alioqui foemina, quae frequenter viris frigidiores sunt, in omni copula se exponerent evidentissimo periculo peccati mortalis, p. 2. r. 17. res. 38. Adverte hic; quod si vir copulam inceptam, ex morbo, vel alia causa interrumpere, sequens inde, sed non intenta pollutio, secluso periculo consensus, non esset mortalis: quia sequeretur ex opere licito. Praepositus qu. 74. art. 10. dub. 1. Unde fornicans potest quandocumque ab actu retrocedere, etiam post semen emissum à meretrice, & cum periculoso seminandi extra vas. Vide Lessium lib. 4. cap. 3. dub. 7. n. 54. Adverte etiam, non esse licitum, sumere medicamentum ad convertendum semen in alium humorem, ut ejici licite possit, quia repugnat ejus institutioni: licet Sanchez disp. 1. 7. n. 15. vel 16. edit. V. nota dicat licere, p. 6. r. 6. res. 37.

Potest autem homo ex iusta causa copulam interrumpere. Etiam cum periculo pollutionis involuntaria.

Non tamen tangere libidinosè, verenda propria in absentia conjugis.

5. Si conjux in absentia alterius conjugis tangit libidinosè verenda propria. Sanchez disp. 44. num. 6. & post ipsum Praepositus qu. 6. dub. 36. numer. 188. & Hurtadus de matr. disp. 10. diff. 10. nu. 47. censent, non peccare mortaliter, si non refert illos tactus ad actum illicitum, etiamsi sint commovenda & alteranda cum pollutionis periculo: quia quamvis illi tactus actu non referantur, ex sua tamen natura ordinantur ad actum conjugalem. Sed tu contrarium tene cum Sancio disput. 21 numer. 62. quia intrinsecè malum est, quod quod utatur proprio corpore ad explendam secum libidinem, p. 2. r. 17. res. 47. §. Ad tertium p. 3. tract. 4. res. 215. & p. 4. r. 4. res. 137.

SPONSIS de futuro tactus non sunt illiciti.

6. Inter sponsos de futuro tactus & oscula illicita esse, ait Hurtadus nu. 48. quia, cum nondum sit matrimonium, nihil est, quod illos excuset ab intemperantia. Quod si dicas, sponsalia tamquam inchoationem matrimonii, justificare tactus & oscula, quae sunt quaedam inchoatio copulae conjugalis: Responder quod inchoatio contractus non transfert dominium rei, & qui non habet dominium, non potest ea uti, nè inchoatè

Secluso periculo pollutionis.

Summa Diana,

quidem. Sed, si tactus non sint nimium impudici, ut partium verendarum, & absit periculum pollutionis, puto non esse mortiferos, & Sanchez disput. 46. nu. 50. idem docet si praevideatur securura pollutio, si ex alia parte concurrat justa causa, nimirum ad vitandam notam auferitatis & inurbanitatis. Et haec à fortiori procedunt in colloquiis, & aspectibus. Immo Salas in p. 2. tract. 2. quest. 74. tract. 13. disp. 6. sect. 2. 6. num. 177. permittit aspectus pudendorum, quia aspectus non tantam connexionem habet cum copula, quantam tactus. Sed an hoc sit probabile ipse considera p. 2. r. 17. res. 6 p. 4. r. 4. res. 131. Adverte tamen, haec non procedere, quando sponsalia contracta sunt cum impedimento, & conditione, si Papa dispensaverit: nisi post obtentam dispensationem, res. 131. cit. §. Notandum. Quibus autem licita sunt oscula, & tactus, licitas quoque esse delectationes, & commotiones ex eorum cogitatione provenientes; quia sunt de obiecto licito, quod apprehenditur tanquam praesens res. 6. cit. §. Nota etiam.

Et multò minus colloquia, & aspectus.

Et delectationes ab illis provenientes.

7. Confricare verenda brutorum ex curiositate videndi semen, est mortale, ob periculum pollutionis, vel affectus alienus inordinati, & propter violentam instituti naturam de tali semine non sic emittendo. Bonac de matr. quest. 4. punct. 9. num. 15. Et licet Sanchez disp. 46. num. 14. contrarium docuerit, quia ex tali contactu non excitatur delectatio admodum vehemens, & bruti generationem impedire, sicut etiam illud necare, non est mortale: haec tamen opinio in novissima suorum operum editione non reperitur, p. 2. r. 17. res. 37.

Confricare verenda brutorum, est mortale.

TERTIARIAE.

2. Tertiariae secundum Stratum in op. de Tert. c. 9. non comprehenduntur in reservatis Ordinarii, sed quoad ipsas reservare sibi potest aliquos casus Praelatus Regularis: quia hujus, non illius potestati subjiuntur.

TERTIARIAE quoad reservata.

§ § § § Pro-

Vota.

Et privilegium canonicum.

Probabile item esse, quod à Prælato Regulari absolvi possunt in foro animæ ab omnibus casibus, & censuris, seclusis casibus Bullæ Cœnæ: & obtinere commutationem votorum in quibus Episcopus dispensat cum suis subditis. Immo in Relig. Carmelitarum propter peculiare votum obedientiæ, quod Tertiariæ emittunt, posse earum vota à superiore irritari. Et denique probabile esse, quod gaudeant privilegio canonis, si quis suadente: quod ultimum negat Bordonus in cons. Regul. ref. 28. num. 19. p. 6. l. 8. ref. 30. An gaudeant privilegio fori, & gabellarum. V. Immunitas Ecclesiastica, n. 24. & V. Gabellas, n. 12.

TESTAMENTUM.

TESTAMENTI natura.

Et requisita. Quia non omnia requiruntur in piis causis. In testatore peste correpto.

1. Testamentum est significatio voluntatis propria de eo quod quis de universo patrimonio fieri vult cum institutione hæredis. Qui testamentum condere possit, dicemus V. Testari. Quibus legandum sit, & an testamentum revocari possit, dicemus V. Testator. Et aliqua dicta sunt V. Legatum. Nunc de aliquibus conditionibus testamenti.

2. De jure ergo civili multæ conditiones requiruntur in testamento. Septem testes, nominatio hæredis habilis, habitas etiam testatoris, de qua V. Testari, integritas testamenti (nam decedente testatore ex parte intestato, testamentum inceptum nullum est, l. si quis, ff. qui testam. fac. poss.) & multæ aliæ, quas videre est apud Doctores passim. De jure autem Canonico pauciores sufficiunt: Nam in piis causis sufficiunt duo vel tres testes, c. relatum de test. 7. & in non piis, in terris Ecclesiæ duo testes & Parochus, c. cum esset, eod. p. 5. l. 3. ref. 119. §. Possit, quod per episcopiam probabiliter transferri potest ad casum, quo testator esset peste correptus, cum Maldero in 2. 2. ar. 1. c. 11. dub. 5. contra Alexandr. cons. 78. n. 36. l. 2. p. 5. l. 3. ref. 123.

Milites.

3. Porro, milites in castris ex privile-

gio juris civilis testari possunt cum paucioribus solemnitatibus. Et in primis sufficiunt illis duo testes. Deinde si decedant inter testandum, pars testamenti tenet, leg. miles ita. ff. de milit. testam. Tertio, instituere possunt hæredem incapacem, ut deportatum, leg. neque, §. & deportati, ff. eod. quo privilegio gaudere etiam Cardinales Alban. de Card. quæst. Et Cardinali 4. §. secundò, & alii docent, p. 5. tr. 2. ref. 51. Et quidem Et quoad legata pia, quicumque testator ad piis causis incompleto testamento decedat, si jam facta, sequis, expressa sunt, valent, quia licet testator dum testatur, mutare potuerit, hanc tamen mutationem non significavit, & sic prævalet jus naturale, cui adde canonicum. Vide tum valet. Malderum in 2. 2. tract. 1. c. 11. dub. 8. p. 5. t. 3. ref. 126.

4. Item, si quis testetur ad piis causas, potest testamentum alteri committere, hoc modo: *Instituo hæredes bonorum alteri committor pauperes, quos Titius elegerit: vel, Lego centum aureos alicui puella in dotem si Titius voluerit.* Clarus & Doctores communiter in c. cum tibi, de testam. Quibus addit aliam formam Laymann lib. 1. sect. 5. tr. 5. c. 2. nu. 6. & 7. videlicet *Committo omnia bona mea arbitrio & dispositioni Titii,* in quo casu Titium omnia bona in piis causas, distribuere debere, ipsumque solo nudoque nomine hæredem esse, p. 5. t. 3. ref. 127. De nominatione executoris dicemus V. Testamenti executor.

5. Adverte hic, quod omnes solemnitates juris, siue Canonici, requiruntur tantum pro foro externo: nam in foro conscientie hæres siue testamentarius siue ab intestato, tenetur præbere hereditatem, vel solvere legatum cuiusque noverit intentionem testatoris esse, quod hereditas vel legatum perveniat. Vide V. Legatum, num. 10. & ibi per totum multa invenies huc spectantia. An quando instituitur in testamento capellaniam, eligi ad illam possit Clericus, Vide V. Beneficium, num. 18. & 19.

TESTA

TESTAMENTI EXECUTOR.

Executor testamenti multiplex.

Is non potest esse Religiosus.

Servus potest.

Et nemo ad hoc munus cogi potest.

Et si electus executor renunciet. Vel sit inhabilis.

1. † **E**Xecutores ultimarum voluntatum alii sunt legitimi, & constituuntur à jure, alii testamentarii & constituuntur ab homine. Item, alii universales totius hereditatis, alii particulares aliquorum legatorum. Et quidem testator nominare potest in executores eos omnes, qui non repelluntur à jure. Religiosi non possunt esse executores testamenti. † Potest tamen testator executorum nominationem alicui Religiosi etiam ex Minoribus committere, qui postea nominare eos poterit cum licentia. Vide Sanchez in sum tom. 2. l. 6. c. 11. numer. 41. p. 5. tom. 3. ref. 127. in fine.

2. Servi possunt esse exequutores Testamenti, quia ea quæ sunt auri ministerii, & facti, quale est hoc munus, possunt per servum adimpleri. Item quia spiritualia, & pietatis opera, quale est hoc, cadunt in servum. Sanchez in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 40. num. 13. contra Sylvestrum V. Testam. 2. quest. 1. dist. 5. p. 7. 1. 7. ref. 42.

3. Nemo tamen cogi potest ad acceptandum officium executoris à testatore relicto. Etiam si sit consanguineus testatoris Sanchez in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 42. num. 4. contra Padillam in l. 1. ff. de legat. 2. num. 28. Et quamdiu expressè vel tacitè eo modo quo explicat Sanchez loco citato non acceptavit; potest illud non acceptare & renuntiare sine peccato, contra Spino in spec. gloss. 28. num. 18. nam aliàs hoc officium, non esset voluntarium, contra communem. p. 4. 4. ref. 162.

4. Nolente autem executore testamentario officium acceptare, executor erit Episcopus. Ancharanus in c. religiosus, de test. in 6 numero 2. Ubi idem docet in casu, quo testator nominaret inhabilem (quales sunt surdus & mutus, ut ait Angelus V. Executor, num. 2. p. 51. 6 ref. 28) aut nominatus obiret. Et sanè

Episcopus est executor legatorum piorum, privativè quoad laicos, & post annum etiam prophanorum, ut dictum est V. Legatum, numer. 12. & 13. non hæres & executor habent annum in foro externo ad solvenda legata. Sed tamen in foro conscientie statim tenentur, ut dictum est ibid. numer. 11. nec valet excusatio, quod differant solutionem ad vendendas interim res defuncti majori pretio: nisi hoc fiat ad modicum tempus, ut rebus melius venditis, copiosiores dentur elemosynæ. p. 4. tract. 4. ref. 169. Et tandem.

Succedit Episcopus. Qui est executor legatorum piorum. Et post annum etiam prophanorum.

TESTAMENTUM Privilegiatum.

Inter Testamenta Privilegiata, numerantur Testamentum ad pias causas, Testamentum tempore pestis, & Testamentum militis.

Testamentum ad pias causas quidem.

1. Testamentum ad pias causas censetur, quando hæres est pia causa, aut quando substitutionis via hæreditas devenit ad pias causas. Quod si aliquis alius esset hæres, quamvis ibi plura essent legata pia, non censetur Testamentum ad piam causam. Ita Villalobos in sum. tom. 2. tract. 30. diff. 4. num. 2. p. 7. 1. 6. ref. 1.

Valet sine solemnitate requiruntur, quæ sunt juris naturalis gentium, & Divini. Unde licet de jure Civili Testamentum ad pias causas factum non sit validum, nisi solemnitates, quæ de jure civili ad Testamentorum ordinationem requiruntur, adhibita fuerint, ut tenet Matica de coniect. ult. volunt. l. 6. tit. 3. n. 4. De jure ta-

In toto orbe

2. In quo quidem Testamento ex solùm solemnitates requiruntur, quæ sunt juris naturalis gentium, & Divini. Unde licet de jure Civili Testamentum ad pias causas factum non sit validum, nisi solemnitates, quæ de jure civili ad Testamentorum ordinationem requiruntur, adhibita fuerint, ut tenet Matica de coniect. ult. volunt. l. 6. tit. 3. n. 4. De jure ta-
men Canonico contrarium dicendum est, prout textus sunt expressi, in c. cum esset: & c. relatum extra, de test. Atque hoc jus Canonum, quoad Testamentum ad pias causas conditum, non solum in terris Ecclesie, sed etiam in non subjectis Pontifici valere, solidè probat Tannerus in defen. Eccl. libert. l. 2. c. 8. modo ad sint duo testes; quos notat Mazuchel. de cas. refer.

Modo ad sint
duo testes.

Et factum
sine solemnitate
iuxta
valet quoad
legata pia.

Et factum
ad pias cau-
sas valet e-
tiam quoad
legata prop-
hana.

Licet incap-
tum, & non
finitum.

Relictum al-
terius arbi-
trio.

Nutu condi-
tum.

Sine hæredis
institutione.

Inscriptione
temporis.

Loci.

Aut publi-

disp. 2. c. 20. p. 1. n. 12. exigi à jure Canoni-
co non pro foro conscientiar, sed pro foro
externo: nam in conscientia Testamen-
tum ad pias causas valet, & obligat, dū-
modo constet de mente tutoris, p. 7. t. 6.
ref. 2. Immo Testamentū, absq; solemnitate
juris licet, in eo nō sit causa pia hæ-
res instituta, valet tamen quoad legata
pia in ipso contenta, & ita cum Covarru-
via in c. relatum 11. nu. 3. de test. & Molina
de iust. tr. 2. disp. 13. q. col. 3. tenendum est tã
in consulendo, quam judicando; contra
Barbosam de iur. Eccle. li. 3. c. 27. n. 95. ib.
ref. 3. & cetera Testamentum ad pias cau-
sas, valet etiam quoad legata prophana,
etiam si desit juris solemnitas; quia cum
principale teneat, & sit validum, trahit
ad se accessorium. Et ita docet Barbosa
c. 1. tit. 1. n. 96. & Gratian. in discip. Forens.
to. 4. c. 60. s. m. 23. & seg. Contrarium do-
cuerunt Vasqu. Bonacina, & alii quos ci-
tat, & sequitur Lugo de inst. to. 2. disp. 22.
sect. 9. n. 7. & ibid. ref. 4.

3. Si moriturus cœpit facere Testamē-
tum, vel codicillum, & morte præventus
non absolvit, licet secundum alia sit irri-
tum, leg. si is qui. ff. qui test. fac. poss. valet ta-
men quoad relicta pia, quæ in sua illa
imperfecta dispositione jam expresserat.
Quamvis enim voluntatem suam muta-
re potuerit testator, cum tamen re ipsa
nullam mutationem significarit, naturali
pariter, ac Canonico jure firma manere
debet, sicut docet Bar. l. in Testamento. ff.
de fidei comm. Et hanc sententiam com-
munem dicit Dicastillus de iust. lib. 2. tr.
29. disp. 1. dub. 10. n. 124. p. 7. t. 6. ref. 19.

4. Valet item Testamentum ad pias
causas, relictum alterius arbitrio; Bartol.
in l. 1. n. 64. C. de sac. Eccles. & est com-
munis opinio, p. 7. t. 6. ref. 20. Nutu con-
ditum; Glossa in c. cum tibi, de testa. & ex
communi Covar. ibid. nu. 4. & 5. ib. ref. 21.
Vel sine institutione hæredis: Thomas
Maulius tract. de ult. volunt. lib. 1. tit. 12. n.
8. s. m. 14. ibid. ref. 22. Nec est necessaria
inscriptio temporis, puta anni, mensis, &
diei. Tuschus tom. 8. conclus. 116. num. 19.
Vel loci: Maulius citatus num. 9. ibid. ref.
23. & 24.

5. Non item necessaria ejus publica-

tionem, modo constet, quod manu testatoris
scriptum aut subscriptum fuerit: Tu-
schus tom. 8. conclus. 116. n. 8. Secundò, nec
quod fiat uno contextu: Vasquius de suc-
cess. §. 12. n. 1. Tertio ad hæredis institu-
tionem in eo non requiruntur perfectæ
probationes, sed ea colligi potest ex con-
jecturis. Menochius lib. 4. præsumpt. 15. n.
13. Quarto sufficit quod sit ligatis notis,
& abbreviationibus scriptum, modò ali-
quo pacto intelligi possint. Maurica de
coniect. lib. 9. tit. 3. num. 3. ibid. ref. 24. &
Notandum.

6. Testamentum non solemne ad
pias causas, revocat prius solemne et-
iam ad pias causas, Molina tom. 1. tractat.
2. disp. 153. in principio. Et est communis;
quamvis Fachineus lib. 4. contr. iur. cap.
6. negativæ sententiæ adhæreat, p. 7. t. 6.
ref. 26. An verò censeatur habere clausu-
lam derogatoriam subsequentiū tes-
tamentorum, & sit æquandum hoc in
parte testamento condito inter libe-
ros, dissentire inter se Doctores, refert
Molina de iust. tom. 1. tract. 2. disput. 157.
quidam enim, quos refert Greg. Lopez,
& Covarruvias, affirmant. Alii, quos
idem Covarruvias enumerat, negant.
ib. ref. 27. Statuta autem laicorum non
includunt testamentum ad pias causas.
Thomas Maulius tr. de ult. volunt. l. 1. tit.
12. n. 7. & est communis, ibid. ref. 8. Nota
cum Hunnio in Encycloped. iur. p. 4. tit. 3.
cap. 3. nu. 1. 10. 8. & Tuschus conclus. 116. n. 57.
quod quibus casibus valet testamentum
militis, iisdem quoque valet testamen-
tum ad pias causas, ibid. ref. 28. §. Notand.

Idem quibus casibus Testamentum
Patris inter liberos, iisdem quoque va-
let Testamentum ad pias causas factum.
Idem Hunnius citatus num. 3. Licet con-
trarium teneat Conradus Rittershusius
in differ. iuris civ. & canon. lib. 4. c. 2. ibid.
ref. 33.

7. De iis, qui testamenta ad pias cau-
sas condere possint, hæc tenenda est
regula: omnes ad pias causas testamenta
condere posse, qui habiles, hoc est,
sales sunt, qui alias testari jure commu-
ni non prohibentur. Qui verò jure
communi testari prohibentur, hi etiam
ad pias

ratione,
Non quoad
fiat uno com-
textu.

Et institutio
hæredis potest
ex coniectu-
ris.

Non solemne
revocat prius
solemne.
An censeatur
continere
clausulam
derogato-
riam.

Non includi-
tur in statu-
tis laicorum.
Simile Te-
stamento
militis.

Et Patris in-
ter liberos.

Quinam poss-
sint condere
testamentum
ad pias cau-
sas.

externo, quantum satis, ut Iudex pro ea sententiam ferat, ut colligitur ex ca. *Relatum* 1. de *testam.* Unde inferas, Primò, quod Testamentum ad pias causas manu propria testatoris scriptum, valet etiam sine testibus, dummodo liquidò constet, quod scriptura sit facta manu defuncti. Joannes de Imola in l. *si quis cum testamentum*, n. 5. & ff. de *testam.* & alii Dissentit Clarus, §. *Testam.* q. 7. n. 2. Secundò, Testamentum ad pias causas factum, manu testatoris, solum subscrip- tum, etiam sine testibus vim testamen- ti obinet. Tiraq. de *pia causa privil.* 4. Tertio, si is, qui alias erat successurus confiteretur, defunctum scripsisse, vel sub- scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propter- cã vult testamentum allegare nullum, non est audiendus, quia satis est propria ipsius confessio, Corn. in *consil.* 307. num. 7. in 3. volum. Quarto si is, qui alias erat successurus, sciens hujusmodi testamen- tum ad pias causas esse factum, sed quia nec scriptura, nec testes de eo reperiun- tur hoc non confiteretur, & sic relictis ad pias causas non satisfacit, is in con- scientia sua peccat. Corn. *conf.* 215. in 2. vol. & *consil.* 307. num. 7. in 3. vol. Et hæc omnia docet etiam Thomas Maulius *tract. de ult. volunt. lib. 1. tit. 2. num. 8. p. 7. tract. 6. ref. 17.*

Quamvis non sint idonei.

9. Qui duo testes in testamentis ad pias causas sufficiunt, quamvis non sint idonei, id est, non omnino integri, & omnino exceptione majores. Castrus *consil.* 328. n. 2. lib. 1. Hi enim præsumunt legitimi, donec cõtrarium probetur. Covarr. in c. *Relatum* ei. 1. n. 8. & 9. Hunnius tamẽ in *Encyclop. jur. p. 4. tit. 3. c. 2. n. 25.* cum aliis, tres testes requirit, quando duo non sunt idonei. p. 7. r. 6. ref. 15 & pos- sunt esse duæ mulieres: Fagundez de *just.* lib. 6. c. 3. n. 21. ib. ref. 16. Nec opus est, ut sint rogati. Fagundez *citatus* nu. 23. Nec eorum subscriptio requiritur. Hunnius in *Encyclop. jur. p. 4. tit. 3. cap. 2. n. 5.* Nec ut testator suam schedulam ipsi legerit, in qua dicebat se disponere de rebus suis Dynus in l. *Lucius* ff. de *testamen. milit.* & est communis. *ibid.* ref. 17

Et dua mu- lieres. Nec requiri- tur ut sint rogati.

ro. Relicta porro ad pias causas dici possunt quæcumque aliquis reliquit pro anima sua, vel alia opera pia. Unde reli- ctum ad piam causam dicitur. Primò, si quid Ecclesiæ, vel Monasterio relin- quatur, vel uni cuiquam Monacho, si fiat intuitu pietatis, non contemplatione sanguinitatis, aut amicitia. Bald. in l. *Hospitali*, 1. vers. *circa personam*, Cod. de *sacrof. Ec- cles.* Secundò, Hospitali, si institutum sit autoritate Episcopi, sive non. Bald. *conf.* 4. lib. 3. Tertio, relictum fraterni- tatis. Panorm. *conf.* 31. vers. *venio ad secundum*, lib. 1. Quarto, Pauperibus etiam si sit consanguineus, vel amicus; modò sit pauper. Relictum enim con- sanguineo, vel amico diviti, etiam si ad- deretur hoc pro anima sua ipsi relictum, non reputabitur tale, sed potius præ- sumetur factum contemplatione consan- guinitatis, amicitia, vel alterius non pie causæ. Gloss. Bart. Bald. & Castrensi. in l. *Viduis*, vel *illud*, Cod. de *sacrof. Eccles.* Quintò, Reli- cta viduis, & aliis miserabilibus perso- nis: *Specul. in tit. de instrumen edit. §. nunc* verò aliqua, vers. *Et scias quod.* Sextò re- lictum pupillis: lib. 1. Cod. *quando Imperator inter pupil. & vid. vel orphanis*, si ta- men pupillus, & orphanus sint paupe- res. Gloss. in *cap. omnis aetas.* Septimò, re- lictum pro anima: Bart. & Bald. in lib. 1. Cod. de *sacrof. Eccles.* Octavò, præ redem- ptione captivorum. Bart. *citatus.* Nondò, relictum causa alimentorum modo re- linquatur pauperibus, aut iis, qui famem patiuntur: Nam si favore amicitia divi- ti relinquitur, & qui non eget alimen- tis, non dicitur legatum pium. Bart. in l. *alio* ff. de *alimen. & cibar. legat.* Saliect. tamen, Alexand. Dec. & Alciat. in *leg. 1. in 3. limitat. C. de fideicommiss. volunt.* sive pauperi, sive diviti sit relictum, semper habere pietatem annexam: quia semper respicit sustentationem vitæ, etiam si fiat diviti, potest enim effici pauper. Dives autem hic est intelligendus, qui satis dives est pro ratione suæ conditio- nis, sive status, & generis. Unde si quis satis bonorum habeat, ut possit vivere non tamen secundum conditionem, & qualitatem suæ personæ, is pro paupere est

Relicta ad pias causas.

est habendus, & quod illi ea consideratione, & causa relinquatur, censetur relictum ad pias causas. Bartol. in l. i. in 2. quaest. C. de sacros. Eccles. Item si haberet filias nubiles, & non posset congruè secundum suam dignitatem matrimonio collocare; Surd. in tr. de aliment. titul. 8. privileg. num. 10. Decimò, pia causa est dos, & id quod relinquatur pro maritandis virginibus, & æquiparatur alimentis, l. cum is, §. si mulier, ibi pietatis causa, & ibi notant Baldus, Angel. & Fiori. ff. de condit. ind. quod tamen intellige cum limitationibus, quæ dictæ sunt supra in relictio pro alimentis. Undecimò, Relictum causa studii, an sit pium controversatur. Affirmant Alexand. in Stichus liber esto. ff. de leg. 3. & in l. si cui annuum, ff. de ann. leg. Panormitan. cons. 36. quædam Domina. col. 3. & 4. lib. 2. Baldus verò in leg. 1. ff. de legat. 2. negat nisi sit pro studio Sacrae Theologiae. Et Raph. Cuman. cons. 28 de fundo dato in premium emancipat. dicit causam studii non propriè esse piã, & donationem factam ex ea causa indigere insinuatione, si excedat quingentos aureos, æquè ac alias donationes non pias. Duodecimò, Relictum libertatis, censetur relictum ad pias causas. l. in testamen. ff. de fideicommiss. libert. lib. 1. §. ult. & ibi Bald. & alii. Decimotertio, quidquid relinquatur ad utilitatem publicam, id pium dicitur. Castrensi. consil. 194. viso puncto. versic. pro hoc etiam lib. 3. per l. r. §. ultim. Codic. de caduc. tollend. & l. ad instructionem, Cod. de sacros. Eccles. Tale est relictum ad constructionem, sive refectionem pontium, & viarum; & pro patria fortificatione, velut pro custodia Civitatis, & locorum constructione, sive refectione murorum, fossarum, & cæterorum hujus generis. Ita Speculator in titul. de instrum. edict. §. nunc verò aliquas. versic. & scias quod inter. Decimoquarto, relictum ad constructionem monumenti, censetur pium, Bald. & Angel. in l. hereditas §. si defuncto. ff. de petis. heredit. Tandem dicitur ad piam causam relictum id, quod meretrici est relictum, ut ad frugem melioris vitæ redeat. Bald. in l. Imperialis in

princip. eolum. Cod. de nuptiis, p. 7. tra. 6. resol. 29. & 30.

11. Quod ad executionem testamenti ad pias causas, & legatorum piorum, licet multi putaverint Ecclesiasticum judicem esse competentem, sive agatur de publicando Testamento Clerici, sive laici, sive de pia causa, sive non pia, quia semper pium est voluntates testantium adjuvare, ut de communi Felin. in c. fin. de testam. n. 3. & ibi Imol. & Buttr. de fid. instrum. tamen veritas est, & receptius, quod tantummodo in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus, vel pietatem redolentibus, vel si agatur de ultima voluntate Clerici, insinuatio, publicatio, recognitio Testamenti, seu Codicilli debet, vel possunt fieri coram Judice Ecclesiastico; cum enim ille sit competens Judex executionis ipsius, sicut & laicus, ita erit etiam publicationis, licet secus sit, ubi causa non est pia, quamvis quoque Clericus esset institutus: ita distinguendum videtur putare, Andr. Barb. in can. si heredes, n. 19. & hæc omnia docet Ciarrinius in controversia Forensi. t. c. 21. n. 10. & leg. 7. t. 6. res. 31. Præterea quilibet de populo potest agere, ut Testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandentur: ita Trullench in Decal. t. 1. lib. 7. c. 18. dub. 4. n. 4. ibid. res. 52.

12. Si hæredi satis constet de voluntate testatoris, quod reliquerit aliquid ad piam causam, licet voce solum, & ita ut in foro externo probati non possit, in conscientia foro obligabitur ita præstare, cum in conscientia foro de eo, quod constat, non necessaria sit alia probatio: ut docet Fagundes de just. lib. 6. cap. 3. n. 2. & alii. Unde colligitur eum, qui aliquid occultè accepit à testatore, ut id post mortem ipsius expenderet ad pias causas, vel ut sibi, tamquam pauper, retineret, posse id retinere, etiam nullus sit testis, aut scriptura (teneretur tamen id expendere modo sibi præscripto: J nisi fortè esset periculum, ut ab aliis haberetur tamquam fur, vel in foro externo cogendus esset tantumdem solvere de suo. Hinc etiam Layman l. 3. tra. 5. cap. 2. num. 5. docet quid agendum, & Parochus post

Executio. 16.
Testamenti ad
causas pias
pertinet ad
Indicem Ec-
clesiasticum.

Relicta ad
pias causas
solvenda ab
hæreditibus in
conscientia.

Et quid si
schedula
post

Pro Dote.

An causa
studii?

Pro libertate.

Pro publica
utilitate.

continent
legata pia
proferatur
à Parocho?

post mortem Parochiani sui producat
Schedulam, continentem legata quæ-
dam ad pias causas, quam hominem il-
lum, nequam decederet, scripsisse, vel
dictasse asseverarit; debet ne pro ultima
legitima voluntate haberi? Respondet;
Si manus testatoris agnoscitur, vel duo-
bus testibus probari potest, pia ejus vo-
luntas executioni mandanda est. Si verò
ipse Parochus legata annotavit, non
creditur ipsi sine alio teste: sufficerent
duo testes vel mares, vel fœminæ; vel
usus cum Parocho, licet legatum sit pro
Ecclesia sua; nam Rector, aliusve bene-
ficiatus, aut Religiosus non prohibetur
esse testis in causa Ecclesiæ suæ. Quod si
Testator in Testamento, vel coram te-
stibus voluntatem suam declaravit,
quod velit quædam ad pias causas ero-
gari, sicut verbi gratia confessatio suo
mandaverat: hoc casu Confessarius au-
diri debet & secundum ejus revelatio-
nem executio fieri; modo talia indicia
asserat, ut spectatis circumstantiis veri-
simile esse possit defunctum ea ipsi man-
dasse. Ita Layman citatus *part. 7. tract. 6.*
resol. 18.

Testes in te-
stamento
tempore pestis
vel quinque,
vel duo suf-
ficiunt.

13. Secundum Testamentum Privile-
giatum, est Testamentum confectum
tempore pestis: In quo septem testes re-
quiri ex Molina, & Vasquez affirmat
Lugo *de just. tomo 2. disp. 24. sect. 1. num. 7*
& alii. Sed dicendum est sufficere quin-
que. Ita Emanuel Sà V. *Testamentum n.*
12. & alii. Immo plus addo, & assero in
testamento tempore pestis sufficere so-
lemnitates juris gentium, & idèd coram
duobus, vel tribus conditum valere. Vt
tenet Joannes Molanus *de piis testam. c.*
83. cum quamplurimis aliis, qui etiam
asserit testamentum tempore pestis co-
ram duabus mulieribus valere, quando
videlicet viri non reperiantur: Alii ta-
men absolute tenent fœminas posse esse
testes tempore pestis, quia nunc jus gen-
tium solum observatur. Crotus *in rr. de*
testam. par. 1. num. 21. Sicut non desunt,
qui id negent cum Gamma *deciso. 44.*
Confessarii itaque peste infectis deser-
vientes, ad tollendas lites, si copia te-
stium adest, sequantur. Primam senten-

Quamvis
fœmina.
Vel unus cum
Parocho.

tiam, ut scilicet septem testes adhibeant.
Si verò testes sufficientes non adsint, se-
cundam omnino ad praxim deducant, &
quinque, vel tribus, vel duobus testibus,
etiam fœminis sint contenti. Immo nõ-
dum insigne dictum Joannis Molani *de*
piis testam. cap. 83. asserentis, tempore pe-
stis testamentum exceptum à Parocho
præsente unico tantum, qui haberi po-
tuit testis vim habere testamenti, si vi-
delicet uterque ut testis apud Judicis
officium deponat, hanc fuisse agrotan-
tis ultimam voluntatem, & nuncupati-
vum testamentum, quod alter, quia la-
bilis est memoria, scripto excepit; atque
in tali casu ex mandato Judicis ab alio
Notario de hac re publicum conficiatur
instrumentum. *part. 7. tract. 6. resolut. 34*
et 41.

14. Notarius, qui Testamentum tem-
pore pestis conscribit in numerum duo-
rum, vel trium testium computatus, &
annumerari potest. Mollerius *in com-
ment. ad const. Saxon. p. 3. const. 4. numer. 9*
et 10. & valet, licet sit receptum à Nota-
rio Forensi, vel non matriculato. Rolan-
dus à Valle *conf. 81. num. 21. col. 2.* Adver-
tunt tamen aliqui, testamentum infir-
mum reddi, etiam tempore pestis si No-
tarius hæredis instituti consanguineus,
vel affinis esset. Menochius *conf. 313 nu.*
40. seq. ibid. res. 36.

15. Testes item in testamento pestis, Nec est ne-
non est necesse ut sint rogati: ita docet esse ut sint
novissime Joannes VVrmlerus *in contr. rogati.*
jur. lib. 2. tit. 10. contr. 5. num. 4. Contra-
rium tamen tenuit Ripa *tract. de peste, c. 2*
de privil. ult. volun. causa pestis, q. 5. n. 42. Vel ut videat
p. 7. t. 6. res. 37. & quamvis Ciarlinius *con-*
trov. Forens. cap. 109. num. 36. Testes ad-
hibitos in Testamento tempore pestis
teneri videre testatorem, nec sufficere
audire, tamen Marchinus *in tract. de pe-*
ste, par. 8. cap. 2. numero 18. docet in judi-
cando non esse recedendum à sententia
asserente sufficere, si testes audiant vo-
cem testatoris, modo illius vocem no-
tam habeant, nisi cum non obscura frau-
dis indicia ex Testam. depositione ap-
parent. *ibid. res. 38.*

16. Quod dictum est de testamentis *Et idem di-*
con-

endum de confectis tempore pestis, procedit quo-
codicillis, & ad Codicilla, & donationes causa mor-
donationibus tis, cum in utroque casu eadem militet
causa mortis. ratio. Marchinus *de peste*, p. 8. c. 1. n. 25. ubi
etiam numer. 15. rectè observat mini-
strantes peste infectis gaudere in testa-
mentis condendis eorum privilegiis p. 7.
r. 6. ref. 40.

Quæ omnia 17. Testamentum tempore pestis cor-
irrita non ram duobus, vel tribus testibus factum,
sunt, quam- non est irritum, si is qui peste decumbit
vis ager con- reconvalefcit, & periculum evadit. Ripa
valescat. in tr. de peste c. 2. de priv. ult. volun. caus.
Milites nostri pest. q. 4. n. 28 & 34. 35. ibi. ref. 39.

temporis sunt 18. Tertium Testamentum Privilegiatum est Testamentum militis. Et licet Cynus, & Salicetus in l. 1. C. de jur. & fact. ignorant. cum aliis existimaverint, milites nostri temporis non gaudere Privilegio antiquis militibus à jure concessio; Contrarium tamen omninò sustinendum est, ut docuit Anton. Merenda lib. 6. contr. jur. c. 8. n. 7. & seq. pag. 413. & quamplures alii. Cum enim hodie in bel-
lis licitis, non minori quam olim, diligentia, assiduitate, vigilantia, ac labore opus sit, & eisdem periculis milites nostros sint expositi; & dimicent non solum pro Patria vindicanda, pro laribus, sepulchrisque avitis, (ut Romani consuevere) sed etiam pro sanctissima Religione sanguinem, animamque profundant, cumque in his eadem adsit simplicitas, & ignorantia juris sive nimia imperitia. Merito quoque eodem favore militari digni judicandi sunt. l. unic. ff. de honor. poss. ex Testam. mili. p. 7. r. 6. ref. 42.

Requisita ad 19. Ut autem miles possit jure militari testari, ut actu sit miles in numerum militum relatus, & in castris, sive expeditione versetur. Bocerius tr. de Bello l. 1. c. 26. n. 8. Nota tamen, quod Hunnius in Encycloped. jur. p. 4. tit. 5. c. 1. n. 7. limitat hanc regulam. Primò, quando miles testamentum extra castra sine solemnitatibus confectum secum in castra sumit, ibidemque aliquid ei addendo, vel detrahendo illud renovavit, testamentum jure militari valebit. Secundò ut miles in castris sive vulneratus, & ad domum

Et limitatio- nes quadam.
Summa Diana.

delatus coram duobus testibus jure militari testari possit. Tertio, ut quando miles adhuc armis vacat, & paratus est pro viribus ad defensionem Reipublice, etsi actu in castris non sit, animum tamè habeat mox eum revertendi, valeat testamentum ejus etiam extra castra factum. Quarto, ut quando concessione ducis extra castra aliquo in loco propinquo milites commorantur, forte valetudinis curandæ causa, habeant tamen animum revertendi ad defendendam Rempubl. tunc ex Privilegio militari possint, & hæc ferè omnia habet etiam Bocerius citatus p. 7. r. 6. ref. 43.

20. Milites limitanei, qui nimirum in hostium finitimis locis ad repentinas incursiones intenti sunt: & stationarii, qui ad tuendam provinciam quietem aluntur, privilegiis militum gaudent, ita ut jure militari, omnis juris solemnitatibus testari possint. Bocerius tr. de Bello lib. 1. c. 28. num. 11 & 12 p. 7. r. 6. ref. 44. Item miles surdus, & mutus ante causariam missionem, quatenus scilicet in numeris maneat, sive in castris degat. ibid. ref. 48. Miles enim nutu hæredem facere potest, & testamentum condere. per tex. l. in testari nutu. fraudem 15. §. 1. miles nuda voluntate, ff. de testam. milit. & tradit Hunnius in Encycloped. jur. part. tit. 5. c. 2. n. 2. ibid. ref. 49. & miles filius familias, ibid. ref. 60.

21. Miles autem captus ab hostibus ne quidem jure militari testamentum facere potest, l. facere 10. de testam. milit. Limita tamen, nisi captus ab hostibus reversus fuerit, nam tunc beneficio postliminii jure militari testari poterit. Reufnerus tract. de testam. p. 5. c. 7. num. 7. cum aliis. Qui etiam num. 4. notat obfides jure militari testari non posse, & p. 4. cap. 5. num. 15. neque milites, qui in bello injusto propter rapinam, & nummos bellum sequuntur, part. 7. r. 6. ref. 50. Miles item deportatus, vel aliter capite damnatus, jus testamenti faciendi habet, modò ex militari delicto damnatus non fuerit, & sacramenti fides rupta non sit, & de bonis castrensibus testetur, l. ex militari 12. in prin. ff. de testam. mil. De aliis, quam castren-

Gaudeant autem hoc privilegio milites limitanei, & stationarii. Surdus, & mutus. Potest enim testari nutu. Et filius familias. Non gaudet miles captus ab hostibus. Nec obfides. Nec milites in bello injusto. Nec damnatus ex causa militari.

castris bonis testari non potest, nisi in sententia is, qui condemnavit, potestatem testandi illi permiserit. *leg. si quis filio 6. §. Sed etsi quis, ff. de iniusto rupt. fact. testament. Bocerus tract. de Bello lib. 1. cap. 18. num. 21 & 22. ib. resol. 51*

Gaudent omnes castra sequentes, modò sint in loco hostili.

22. Omnes, qui in castris reperiuntur, etiamsi milites non sint, gaudent privilegio militis ad testamenta conficienda, modò in loco hostili sint, secus autem si non sint in loco hostili. Ita habetur in *l. ff. de bon. possess. ex testament. milit. Molina de just. rom. 1. tract. 2. disputat. 129.* Unde dicendum competere hoc privilegium etiam mercatoribus castra frequentibus, lanis, & aliis, licet in materia scripti non sint, modò in loco hostili versentur. *Hunnus in Encyclop. jur. p. 4 tit. 1. c. 2. n. 7. p. 7. t. 6. res. 59*

Quot testes requirantur.

23. Testamentum militis, ut valeat requirere saltem duos testes, affirmat *Molina de just. rom. 1. tr. 2. disp. 129.* & alii Reusnerus verò in *tr. de testa. p. 5 c. 10.* Idem cum aliis contrarium statuendum tenet *ex l. Lucius 40. ff. hoc tit. l. milites. 15 C. eod. & aliis, quæ satis expressè militum Testamenta, etiam nullo teste firmata, rata habent. At Mosesius, & alii penes ipsum in sum. tom. 2. t. 13. c. 2. n. 56.* putat distinguendum; Vel enim miles in congressu belli, seu in conflictu hostium positus, testamentum facit, & tunc nulla solemnitas in tali testamento requiritur; & posset in clypeo, vel vagina, vel in alia materia proprio sanguine testamentum scribere, nullo teste adhibito; sed solum verificanda est manus militis duobus Testibus, etiam non rogatis, ut ad litteram habetur in *l. militis, C. de testa. militis.* Et idem intelligendum de omnibus, qui tempore conflictus testamentum facerent in castris, ut eodem gaudeant privilegio, cum eadem sit ratio. Vel facit testamentum in castris, non tamen in hostium conflictu; ut quia esset, ut vulgo dicitur, *Nel campo, all alloggiamento,* pergit scilicet exercitu, vel in tentoriis manentem; & tunc miles non potest solus testamentum facere, absque interventu Testium, sed debet voluntatem suam de-

Nota hanc distinctionem

clarare coram duobus Testibus, specialiter rogatis, *dist. l. miles, C. de testament. milit. ubi gloss. & omnes Doctores p. 7. t. 6. resol. 45*

24. Quamvis quod ad hanc ultimam partem, ut scilicet Testes in testamento militis morientis in castris extra prælium sint rogati, non possint hanc distinctionem probare: Justinianus enim Imperator generaliter constituit, ut militis testamentum valeat ex sola ejus suprema voluntate, quo quomodo ea inveniatur, *inst. de militar. testament. in princ. vers. quoquo enim modo & §. planè. ibi, ut quoquomodo facta.* Alias rationes lege ibi *res. 46* Præterea testes adhibendi in testamento militis possunt esse Pagani, & Peregrini, & mulieres: non tamè possunt esse Pagani, & Peregrini, & mulieres: non tamen possunt adhiberi impuberes, nec cæcus, nec servus. *Bocerus tract. de Bello lib. 1. c. 22. num. 17 & Vâsq. de success. creat. §. 12 n. 76 & 98.* Nec requiritur ut sint in conspectu testatoris; neque ut toti testamento, ejusque singulis, atque universis interfuerint; Neque eorum subscriptio, aut eorundem signaculorum appositio: *Bocerus, & Vâsq. citatis ib. resol. 47*

Nec alias condiciones testium requirunt.

25. Testamentum militis cum brevituris, & notis confectum, est valèdum: cum etiam notis hæres scribi possit. *l. Lucius 4. in princ. ff. de testam. milit. Bocerus tr. de Bello lib. 1. c. 18 n. 8. p. 7. t. 6. res. 52.* Nec debet esse unico contextu ordinatum. *Bocerus citat. c. 23. n. 1. & 2. ib. res. 57.* & factum tempore militiæ valet etiam post missionem honestam, seu causariam, non tamen diutius anno, *l. si certarum 17 §. ult. & aliis. Bocerus citatus c. 24 n. 9. ibid. res. 61.* Si tamen in eo prætermitterentur filii, nec exprimeretur causa præteritionis esset nullum *Hunnus in Encyclop. jur. p. 4 tit. 5. c. 3. n. 8 & est communis ib. res. 62.* An verò in militari Testamentis cesset lex Falcidia, qua hæres institutus ex legatis, & fideicommissis, & qualiacunque sint, quartam partem detrahere potest, controversatur inter Doctores. Vide *Ebenkelium de privil. militum, lib. 2. privil. 16. n. 87. ibidem resol. 63*

Valet cum brevituris, & notis. Quævis non unico contextu ordinatæ.

Et durat post missionem. Nullum, si filii prætermittantur sine causa. An lex Falcidia esset in eo.

Miles potest decedere, & pro parte intestatus.

26. Militem, qui libera voluntate testari potest, de parte bonorum una, aut pluribus testari posse, nec reliquam partem heredi instituto accrescere, demonstrat Enkelius *citatus* n. 54. Unde si miles unum ex parte heredem scripserit, in altera parte nullum: in illa quidem scriptus succedit, in hac vero ab intestato heredes, *leg. si duobus* 37. ff. hoc tit. l. 2. §. eodem p. 7. r. 6. ref. 53. In dubio autem, an

In dubio presumitur jure militari.

Judex jure communi, vel jure militari sit testatus, presumendum est, testatum esse jure militari, Valquius *tract. de success. creat.* §. 24 n. 45 & seqq. contrarium tenet Hunnius in *Encycloped. jur. par. 4. tit. 5. cap. 1. num. 12.* & alii, quorum tamen opinio pluribus modis venit limitanda per ea, quæ adducit Mascardus de *probat. vol. 2. concl. 158. ibid. ref. 54.* & potest facere plura testamenta, & sive simul ea fecerit, sive separatim, utique valebunt. Si tamen utrumque de tota, & universa hereditate fecerit, superius tollitur per inferius, nisi expressè caverit, ut utrumque valeat, *l. quærebatur* 19. ff. de *testa. milit.* Sin de aliis, item rebus posterius fecerit testamentum, licet non caverit specialiter, ut utrumque valet, in dubio enim credendum est, quod miles jure suo uti voluerit, *l. si miles* ff. ad *l. Falcidiam*, & alii. Vide Enkelium de *Privileg. milit.* lib. 1. *Privil. 16 t. 50.* & Hunnius in *Encyclop. jur. par. 4. tit. 6. c. 3. n. 13. ibid. resol. 55.*

Et potest facere plura testamenta.

27. Potest etiam miles ex certo tempore instituere heredem, ut antequam tempus venerit, pro parte ejus temporis intestatus sit, pertineatque hereditas ad heredes legitimos. Item ad certum tempus, aut conditio extiterit, testatus esse desinat, fiatque intestatus, *leg. in fraudem* 15. §. miles, ita heredem, 41. in *prim. ff. de test. milit.* & *l. certi jur. 8. C. eodem titulo.* Miles item his, qui heredes extiterunt, quamvis extraneis, aut liberis suis puberibus, potest substituere, & ex ea substitutione ipsi substituti consequuntur tantum milicum testamentorum bona, non etiam primi heredis propria bona, *l. miles etiam* 5. ff. de *testa. milit. l. centurio*, 15. ff. de *vulgar. & pupillar. substitu.*

Et testari ex certo tempore Et ad certum tempus & conditionem.

Et potest facere plura testamenta.

sicut. Et hæc in secundum casum substitutio fieri potest à milite non tantum expressè, veluti: Si Titius filius meus hæres erit, & intra vigesimum quintum ætatis annum moriatur, Sejus hæres esto *di. leg. centurio* 15. ff. *di. tit.* Sed fieri etiam potest verborum compendio, non usque ad certam ætatem ut Titius filio, quandoque is moriatur substituatur *l. precibus* 8. C. de *impub. & alijs substit.* & hæc omnia docet Enkelius de *privileg. milit.* lib. 2. *Privileg. 16. n. 60. p. 7. t. 6. ref. 56.* Itemque in codicillis suis heredes directi instituere, & substituere, & hereditatem adimere potest. Bocerus *tr. de Bello* lib. 1. c. 25 n. 5 *ibid. ref. 58.*

28. Postremo, Doctoribus concessa sunt Privilegia militi testanti concessa: cum distinctione tamen, ut illis non concedatur Privilegium testandi sine solemnitatibus, & apicibus juris. Hoc enim conceditur militibus propter simplicitatē, & juris ignorantiam; at hæc legum ignorantia non militat in Doctore, cui turpe est ignorare leges in quibus versatur, *l. Et quibus.* 2. §. *serv. Sulpitius* ff. de *orig. jur.* quæ autem Privilegia militibus, non propter juris imperitiam, sed propter dignitatē militiæ, vel utilitatem Reip. conceduntur eadem DD. existimo competere. Quæ obrem Doctoris gradu insignitus, etiam damnatis publico judicio, vel filius familias testari, deportatum, vel alium quamvis incapacem heredem instituere, non tamen concubinæ, de qua turpis est suspicio, relinquere poterit, cum hæc omnia etiam militibus competant. Et ita docet Joannes Halbritterus in *oratione de Privilegijs Doctorum* fol. 40 *part. 7. t. 6. ref. 64.*

Doctores gaudent in testando privilegijs militum.

Et quibus.

T E S T A R I.

1. DE jure communi multi testari non possunt. In primis, filius familias, nisi die bonis castrensibus, prohibetur sive, quasi, & de adventitiis ad pias causas cum licentia patris. Si autem sit Clericus, etiam per consuetudinem, aut certius

Tertius certius

certius per minores Ordines conveniunt omnes, quod testari possit sine licentia patris de bonis adventitiis, etiam acquisitis ante Clericatum, dummodo ascendentibus, & descendentibus legitimam relinquat, & servet solemnitates juris communis. §. *Sciendum instit. de milit. test.* Malderus in 2. 2. t. 1. cap. 11. dub. 3. Ubi dub. 6. docet, seclusa in contrarium consuetudine, Clericum eo ipso, quod gaudet privilegio fori, gaudere beneficio cap. *Cum esset, de testam.* de testando absque solemnitatibus juris civilis, p. 5. t. 3. ref. 124

Qui, si est beneficiarius non potest disponere de fructibus beneficii ad usus prophanos.

2. Secundò beneficiarius non potest testari de fructibus beneficii in causas impias. Consuetudo autem, quod in certis Regnis hæredes succedant in bonis Ecclesiasticis Clericorum tam ex testamento, quam ab intestato, procedit solum in foro externo. Unde ait Villalobos tom. 2. t. 30. diff. 11. n. 3. peccare mortaliter beneficiarium, qui partem reddituum Ecclesiasticorum notabilem in prophanos usus legaret, aut testari negligeret, ut in hujusmodi bonis hæredes ab intestato succederent. Quod cum verum sit, limitandum est cum Maldero dub. 3. in casu, quo Clericus testaretur in usus prophanos per modum justæ remunerationis, sive consanguineis, sive famulis, sive alijs benemeritis, de quibus tamen non creditur ipsis, sed aliter probari debent. *ibid.* §. *Notandum, & p. 10 t. 15. ref. 10*

Nisi de licentia Summi Pontificis.

Expressa.

3. Sed quid, si Clerici beneficiarii, vel Episcopi, habeant à Summo Pontifice facultatem disponendi de bonis Ecclesiasticis in quoscunque usus voluerint? Respondet Malderus, hanc facultatem intelligendam esse de usu pio, nisi discretè addatur, *etiam in prophanos*. Et quamvis concedat testari cognatis divitibus absque intuitu pietatis, hoc accipiendum esse pro foro tantum exteriori. Sed Molina tom. 1. disp. 147. num. 33. sicet asserat, facultatem testandi intelligi debere pro pijs usibus: id tamen verum putat, quando nulla ratio legitima apparet, concedendi talem licentiam ad usus prophanos, aut aliunde res est dubia, nam

alioqui Summum Pontificem concedere posse beneficiariis, etiam Episcopis facultatem testandi ad usus prophanos, ex justa causa, remunerationis, v. g. pro munere optimè administrato, obsequii Ecclesiæ impensæ, vel simili, quia habet plenissimam potestatem; qua Ecclesiam in tali casu non dissiparet, sed ædificaret. p. 5. t. 3. ref. 125

4. Idem de Cardinalibus habentibus facultatem testandi de bonis galeri, docet Azorius: quia non eis dantur ratione Ecclesiæ, vel Ecclesiastici beneficii, sed ratione muneris, quo apud Summum Pontificem funguntur. Vide V. *Cardinales, num. 8. ubi num. 9. & 10. habebis*, quas solemnitates Cardinales adhibere debent in tali casu, & quamdiu duret talis facultas.

5. Rursus testari prohibentur Religiosi. *ITEM* profi, non quidem milites, ut dictum est V. *Religiosis milites, num. 3.* sed Regulares; *stari Religiosi* qui tamen possunt aliquid cum licentia *suæ* donare causa mortis, eligere personas, inter quas distribuendum sit aliquid ipsis relictum, & declarare testamentum factum in sæculo. Vide V. *Regulares, num. 5.*

6. Item prohibetur testari damnatus ad mortem, l. *deportati l. in metallum; mortem.*

Auth. bona damnatorum, C. de bon. præscrip. Quia tamen jus codicis non servatur ubique, attendi debet locorum consuetudo, quam Malderus dub. 3. cit. dicit esse in contrarium; nam quando bona damnati non publicantur, ferè ubique testari permittitur, & testamentum prius conditum firmum manet; & si non testator, successores habet ab intestato. Vide Layman lib. 3. sect. 1. n. 3. Adverte etiam jus codicis procedere in foro externo tantum, unde si coram duobus testibus testetur, hæres hæreditatem in conscientia retinere potest, donec Fisco per judicem restituere compellatur. Valerius V. *Testamentum diff. 7. num. 2. part. 5. t. 3. ref. 120*

7. Item prohibetur testari mutus, qui nihil loquitur, si simul sit surdus & nihil audiat. Immo juxta l. *qui in potestate 6. §. surdus. ff. de testam.* etiam solum surdus, *vel*

vel solum mutus, sed in *Instit. quibus non est permittum, &c. §. item surdus*, constitutum esse, ait Pegada in *rep. ad l. inter cetera, ff. de l. & post. p. 1 c. 1. §. 9.* surdum sine ulla distinctione testari posse (sive scribere sciat, sive nesciat, addit Molfesius *tom. 2 tract. 13 c. 2. num. 90* nam satis est, quod heredem ore proprio nuncupet, & exprimat, quidquid disponere velit de rebus suis, *l. discretio §. si autem infortunium, C. qui testa. suc. poss.* Si tamen detur casus, quo surdus loquelam habeat: nam surdus à natura regulariter est etiam mutus, & idem in *dicto §. item surdus* dicitur testari non posse. sive id ex communicatione contingat, ut dicunt Medici, sive ex eo, quod loqui discimus per auditum sive ex quocunque alio capite *p. 5 t. 6. ref. 24.* Mutum verò testari posse, si sciat scribere nam testamentum nudo factum non valere. Ita Pegada. Sed Ripopol. *c. 2 n. 185.* ait, quod si mutus & surdus talis sit, qui signis intelligat, & suos conceptus signis det intelligere, testari potest. Quam doctrinam admittit etiam Molfesius *n. 74.* in militibus, & quibuscunque habentibus privilegium Principis. Item si quis testari velit inter liberos, vel instituire venientes ab intestato, aut tandem testari ad pias causas, *p. 5 t. 6. ref. 23 & p. 7 t. 6. ref. 13.* An mutus & surdus donare possint, vide *V. Mutus, n. 3 & V. Surdus n. 2.*

8. Cæcus non prohibetur testari, sed ejus testamentum requirit novem conditiones, appositas in *l. hac Consultissima, C. de testam.* Prima est, ut ad se septem testes; secunda ut adsit tabellio; tertia, ut cæcus roget testes, & dicat, quod ad hoc vocati sunt; quarta, debet exprimere nomen hæredis; quinta, testari debet eodem tempore & unico contextu; sexta tabellio debet testes scribere, ipseque & testes omnes subscribere; septima institutio hæredis debet præcedere legatas; octava, si deest tabellio, adhiberi debet octavus testis; nona, testamentum cæci debet semper esse nuncupativum, *†* id est apertum *†*, nunquam in scriptis *†* id est clausum *†*. Vasq. in *opusculo de test. c. 5. §. 5 n. 32* & alii, & idem testium

numerus adhiberi debet à cæco in codicillis, secundum Baldum in *l. cit.* quamvis gloss. dixerit sufficere quinque. Hinc monet Figuerius in *introd. ult. vol. lib. 3. c. 8.* ut cæcus disponat de rebus suis per donationem causa mortis (quam facere posse diximus *V. Cæcus, n. 3*) aut dicendo quod ejus testamentum vult valere, tamquam donationem, causa mortis. Adverte tamen, quod si cæcus testari velit inter liberos, & successores ab intestato, Baldus, & alii dicunt sufficere duo testes, quod procedere etiam ait Molfesius *n. 93 & 94.* si testari velit ad pias causas, *p. 5 t. 6. ref. 26.*

9. Excommunicatus non potest testari: sed ejus testamentum non erit communicatum. Vide *V. Excommunicationis num. 22 p. 11 t. 4. ref. 20.*

10. Servus item testari non potest, nec si testetur valet illius testamentum, etiam si postea liber fiat, immò licet tunc jam ipso ignorante, vel dubitante liber factus esset, testamentum non valet, *l. qui testamento domini, & leg. seq.* valeret tamen illud ad pias causas si vere liber jam erat quando illud fecit, ut probat Molin. *disp. 13.* Captivus etiam bello justo apud hostes, vel obses, qui est loco captivi, in eo statu non potest testari, nihilominus tamen si antea testamentum fecisset valebit, sive mortuo testatore post liberationem jure possit limitti, sive etiam in eo statu *§. ult. Instit. quibus non est perm. fac. test.* & alibi *ff. de testam.* Mancipia tamen & Christiani captivi apud Turcas, possunt etiam in eo statu, & in loco captivitatis testari. Molina *disp. 27* & hæc omnia docet etiam Lugo *de just. t. 2 disp. 24 sect. 4 n. 65.* Sed Thomas Nauilius *tr. de test. tit. 2 nu. 44* ponit aliquas exceptiones, & asserit servum posse concedere testamentum: Primo, si hoc ei per aliquod statutum permittatur. Secundo, si Dominus servo id permittat. Tertio, si ad pias causas testatur. Quarto, si liber decedat, *p. 7 t. 7. ref. 50.* An vero possit testari ad pias causas, vide

V. Testam. Privilegiatum, n. 7. §. Octavo.

¶¶¶¶

TESTA-

Non tamen
cæcus.

Nec servus.
Nec captivus
bello justo.

Excipie capti-
vos Turca-
rum.

Et aliquos
casus.

TESTATOR.

TESTA-
TOR non e-
netur pro ha-
rede nomi-
nare.

Collatores.

Immo filius
sais est re-
linquere le-
gitimam.
Et praeterea,
si aliud quid
vult relin-
quere, non te-
netur aequa-
liter eis divi-
dere.

Spurio vero
nihil relin-
quere potest.

Praeter ali-
menta. Con-
venientia
statui.

1. † **T**estator, ex dictis V. Testamen-
tum, tenetur in testamento no-
minare haeredem unum, vel plures, qui
succeedant in omnia bona & jura ipsius,
demptis legatis. Debet autem primo
loco instituere descendentes, † & in de-
fectu, ascendentes, quia sunt consanguine-
ne in linea recta. Si vero nec habeat
ascendentes, instituere potest extraneum,
omissis fratribus, consobrinis, & aliis
collateralibus seclusa ipsorum necessi-
tate & scandalo. Nam alias nullo jure
cogitur ad illos instituendos, Bon. de
cont. disp. 3. quaest. ult. puncti. 3. nu. 13. & alii
contra Riccium decis. 213. p. 6. t. 8. ref. 85.
Cp. p. 5. t. 3. ref. 114.

2. Adde, quod non tenetur pater fi-
lium ultra legitimam haeredem relin-
quere, & legitimam gravare potest do-
nationibus remuneratoriis etiam supra
beneficium acceptum, aut veris contra-
ctibus onerosis. Peccaret tamen morta-
liter contra charitatem filiis debitam, si
illam ex odio, absque causa justa, gratui-
tis donationibus gravaret. Megala in p.
2. lib. 2. c. 23. q. 4. n. 111. quod etiam procedit
in matre p. 1. t. 8. ref. 84. Cp. p. 5. t. 3. ref.
114. prope finem. Unde patet, quod si pa-
ter velit residuum ex legitima inter filios
dividere, non tenetur servare aequalita-
tem sed potest ad libitum legare plus
uni, etiam minus digno, ait Philarchus
t. 1. p. 2. lib. 3. c. 20. praesertim si accedat ju-
sta causa, & si id faciat ex affectu inordi-
nato non propterea peccare mortaliter
ait ipse, quia non omnis inordinatus est
mortalis. p. 1. t. 8. r. 83. Cp. p. 5. t. 3. r. 30.

3. Et haec procedunt in filiis legitimis:
Nam filio spurio pater nihil relinquere
potest, l. licet. §. de nat. lib. ibi. qui ex dam-
nato sunt coitu, omni prorsus beneficio se-
cluduntur. Excipe alimenta, quae sunt de
jure naturae (unde jus canonicum revoca-
vit auth. ex complexu C. de in cer. nupt.) p. 5.
t. 3. r. 112. §. Nota vero. Et relinqui debent
congruentia statui, consideratis etiam

personis, quas ipse alere debet; videtur
enim dissonum rationi, quod filio nobili
tribuantur solum panis & olera, ut collig-
itur ex l. Sed & si quid. §. sufficienter. ff. de
usufr. Sanchez in opusc. t. 2. lib. 4. c. 3. dub.
34. n. 2. Cp. 3. contra Cassanæum cons. 39. n.
55. Excipe etiam aequalē remunerationē
pro benemeritis, quia haec non censetur
donatio, sed solutio, sed in hoc casu non
veniunt pro benemeritis officia & obse-
quia, quae patri ex necessitate, vel legis
praeccepto debentur, p. 5. t. 3. r. 131. Vide etiam
Patern. 5. Potest tamen avus insti-
tuere nepotem filium spurium si non id faciat
intuitu & in bonum ipsius. Valq. in opusc.
de ref. c. 5. §. 7. dub. 7. n. 123. p. 3. t. 6. r. 33.

4. De matre vero non est improbabile,
quod possit haeredem instituere filium
spurium, si non habeat legitimos; & non
illustris, etiam si habeat. Nam auth. ex cō-
plexu loquitur tantum de patre, & l. si qua
illustris ad S. C. Orficianum loquitur de
muliere illustri quae habeat proles legiti-
mas. Lessius lib. 2. c. 19. dub. 5. n. 66. p. 5. t. 3.
ref. 121. §. Nota etiam. An vero instituere
possit haeredem filium spurium sub con-
ditione si capax erit, sive si à Principe le-
gitimabitur, vide Marinum c. 254. negan-
tem. Ibid.

5. Quod si pater haeredem instituat ex-
traneum ut haereditatem restituat spu-
rio, haeres ille haereditatem acceptans
cum promissione implendi petitionem,
peccat mortaliter, quia talis promissio in
lege graviter prohibetur & punitur. Et
non tenetur restituere spurio, quia pro-
missio fit nulla, ut ait Becanus p. 3. t. 3. c.
7. q. 6. num. 2. neque fisco; nam l. pen. ff. de
iur. fisci non obligat ante sententiā, quod
si à iudice de hoc nulla praecedente infam-
ia interrogetur, non tenetur fateri ver-
ritatem, ut idem ait ibid. Potest autem
huiusmodi haeres acceptare haeredita-
tem absque tali promissione, & retinere
sibi tanquam haeres testamentarius. Et
sive promiserit, sive non potest ex libera-
litate largiri spurio, & hic illam in con-
scientia acceptare; quia talis traditio fit
à vero domino, nulla lege vetante, p. 5. t.
3. ref. 121.

6. Si testator habet opus restituendi, Et quid si re-
nec

Et remun-
erationem ali-
cuius bene-
meriti.
Filius ta-
men spurii
nepotē avus
instituere po-
test.

Et non pro-
babiliter ip-
sum spurium
mater illus-
tris, si non
habeat legi-
timos, Et non
illustris, et-
iam si ha-
beat.

Quid si pa-
ter haeredi-
tatem spurio
relinquat
sub fidei com-
missio?

ſator debent nec ſe in teſtamento, ſalva reputatione
aliquid reſti- declarare poteſt, ſaciat in eo capitulum,
tuere, quod hæres dat tantum pecuniam Con-
feſſario, vel alicui amico, ut eam ad ſuum
arbitrium expendat, ore, vel ſcripto ipſi
manifeſtatum. Poteſt etiam initio teſta-
menti declarare, quod reliquit ſchedu-
lam apud confeſſarium vel amicum, pro-
pria manu firmatam, quæ habeat vim,
ſi aliquid poſtea declarandum occurrit,
ſieri poteſt ſchedula ab ipſo ſubſcripta,
ſub olim tempore manifeſtanda, & hanc
ſchedulam, etiam quoad inſtitutionem
hæredis, valere, ait Pegada *reperit. ad l. in-*
ter cetera ff. de lib. & poſth. p. 3. §. 6. ex l. hoc
art. 29. ff. de har. inſtit. & valere, ac ſi eſſet
codicillus teſtamento confirmatus. Et
nota, quod in tali caſu Confeſſarius vel
alius, non tenetur manifeſtare hæredi
perſonam, cui reſtitutio faciendâ eſt. *Fi-*
guerius lib. 2. c. 7. num. 13 p. 5. t. 3. ref. 115.

An teſtator
revocare poſ-
ſit teſtamen-
tum iurati?

7. Conditio autem teſtamento in vim
cum iuramento, ſic bene diſpoſito, &
omni ex parte perfecto, ut nulla occur-
rat cauſa juſta mutandi, ſi illud teſtator
revocet, peccabit mortaliter peccato
pæjuri. Sed revocatio in utroque foro
valebit. Si autem juſta mutationis cauſa
ſe offerat, poterit utique revocare: quia
aut cenſetur ſibi talem poteſtatem reſer-
vaſſe in hoc caſu, aut iuramentum fuit
iniquum, & proinde non obligat. Sicut
etiam ſi diſpoſitum eſſet contra leges ju-
ſtas, in quo caſu revocari omnino debe-
ret. *Beccaus c. 7. q. 8. p. 5. t. 3. ref. 122. & p.*
10. t. 15. ref. 11.

8. An peccet mortaliter & teneatur
ad reſtitutionem, qui impedit teſtato-
rem, ne quem hæredem inſtituat, vel fa-
ciat teſtamentum revocare, & alium
hæredem, vel legatarium inſtituere, di-
ctum eſt *V. Reſtituere. n. 4.*

Validum eſt
teſtamentum
parris cum
ſchedula te-
ſtibus non ob-
ſignata.

9. Teſtamentum patris ſine ſchedu-
la, teſtibus obſignata, eſt validum.
Fachin. & alii p. 9. t. 7. ref. 41. Sicut etiam
teſtamentum ad pias cauſas valet
ſine teſtibus in utroque fo-
10. ibid. §. Ex his.

T E S T I S.

1. **T** Eſtis dicitur rei geſtæ proba-
tor. Non omnes ad teſtificandū
admittuntur, repelluntur enim ex com-
municati, ut dictum eſt *V. Excommuni-*
cation. 57. item minores, infames, iniu-
ci. Alii e contra ſunt privilegiati, & non
poſſunt cogi ad teſtandum, ut milites,
lexagenarii, valetudinarii. *Linoviti ff. de*
teſt. item cōjuncti l. Julia ff. eo. Sed in cau-
ſa fidei & admittuntur primi, & cogun-
tur ſecundi. *Vide V. Denunciare. n. 4. & V.*
Inquiſitorum iuriſdictio quoad torturam. non poſſit.
& Inquiſitorum praxis circa teſtes, ubi
multa de teſtibus, deque eorum qualita-
te, ſufficientia, & examine dicta ſunt.

2. Servi communiter repelluntur à
teſtificando, *ex leg. quoniam liberi C. de*
Teſtam. & in l. pridem C. de q. Quod tamen
limitatur in aliquibus caſibus, quos po-
nit *Farinacius de Teſt. q. 55. in ſpect. 2. num.*
165. & præſertim quando veritas haberi
non poteſt, & in criminibus exceptis: *Ut*
notat Maſcard. de Probat. concluſ. 1358. n.
18. p. 7. t. 7. ref. 71.

3. Mucus & ſurdus non repelluntur à
teſtificando ſuper re cadente in ſenſum
non impeditum. *Vide V. Mutus num. 2. & Surdo.*
V. Surdus n. 1. Teſtimonium Cardinalis
magnam fidem habet, ut dictum eſt *V.*
Cardinales à num. 21. An in eorum cauſis
familiares ipſorum ſint idonei teſtes, vi-
de *V. Cardinalium, num. 4.* Quotve ad
condemnandos requirantur, *V. Cardina-*
les, num. 25.

4. Teſtis in iudicio non poteſt jurare, *Cardinali.*
ſe certo ſcire aliquid, propterea, quod
audierit à viro optimæ opinionis & fa-
miliari. **T E S T I S** au-
tem; alioqui omnes teſtes de auditu eſ-
ſentur teſtes ex certa ſcientia. Adde poſſit iurare
quod teſtis tenetur reddere rationem ſe certo ſcire
ſui dicti. *Sanchez in ſum. tom. 1. lib. 3. c. 4. quod audi-*
num. 13. contra Mexiam in Lreg. Tolet. 23. vii à fide
p. 2. num. 32. & 33. At ſi quis ita juraret dignor
extra iudicium, in foro conſcientiæ non
eſſet periturus. *Sanch. ibid. p. 3. t. 5. ref. 66.*
in fine & p. 4. t. 4. ref. 77.

5. **T** e-

Et teneatur iudici respondere, & verum dicere, sub onere restitutionis.

5. † Tenetur autem testis juridicè interrogatus à iudice verum dicere; sic exigente obedientia, seu iustitia legali; non tamen commutativa, unde non tenetur ad restitutionem damni fisco, vel partillatum ex suo testimonio falso, vel negato, præsertim si suum testimonium non fuisse ex efficacibus, ut potè quod supponeret falsum crimen aliis testibus insufficienter probatum, ut dictum est V. Restituere, à num. 16. Quandonam legitimè interrogetur, vide Arct. in prædic. crim. de test. c. 3. an verò teneatur respondere in dubio, num legitimè interrogetur, vide V. Reus, num. 11. † Certè non tenetur respondere, si iudex interroget in delicto notorio, sed cujus auctori ignoratur; quia potest sequi opinionem probabilem Cajetani, quod non interrogat legitimè, quamvis hanc opinionem refutaverimus V. Index, n. 3. p. 2 r. 15. ref. 63.

Et quid, si manifesta veritatem occultum inadvertenter?

6. Si testis non juridicè interrogatus occultum crimen inadvertenter manifestet, tenetur ex charitate se retractare, non tamen sub aliquo onere. p. 3. trañ. 5. resol. 101. in fine. Si tamen falsum juret culpate in re magni momenti, ex quo mors, vel mutilatio sit inferenda, tunc si speret profectum, tenetur omnino se retractare, etiam cū periculo æqualis pœnæ: quia in pari causa melior est conditio innocentis, Lessius lib. 2. c. 30. dub. 7. n. 53. Inmò Stroverldorff in 1. 2. qu. 70. art. 4. concl. 3. idem docet; si testis timeat pœnā majorem, & dubitet de profectu, quia tenetur tentari, & experiri quod suum est. Si autem revocatio certè non est profutura, Navar. li. 2. c. 3. n. 251. existimat, non teneri revocare, sed solum refarcire dāna. Et si testis non ex malitia, sed ex ignorantia vel oblivione falsum juravit, puto eum Lessio ad nihil teneri, quamvis Stroverldorff existimet, teneri revocare dictum, & restituere damna: p. 3. t. 5. ref. 105. & p. 4. t. 4. re. 99. Sanè si quid acceperit pro veritate dicēda, tenetur restituere, quia tenetur ex iustitia testificari. Secus si acceperit à tertio, quia ipsi non tenebatur, ut diximus de iudice V. Index, nu. 6. p. 3. t. 6. ref. 4. † Hinc doctrinæ ob-

Aut iuraverit falsum culpate?

stat, quod mox dictum est n. 4. testem non teneri ex iustitia commutativa, sed ex obedientia dicere veritatem: & V. Restituere n. 31. accipientem aliquid pro opere debito non ex iustitia, sed ex alia virtute, non teneri ad restitutionem faciendam. † Non est contra iustitiam nos defendere ab impetu testis iniqui, & iniusti contra formam, opposita ei infamia, et si mortuus fuerit. Lugo p. 9. r. 9. ref. 43.

Antestis pro veritate dicenda possit aliquid accipere?

7. Laicus ratione juramenti falsi coram iudice Ecclesiastico, potest ab ipso puniri, non idem de Clerico coram laico falsum jurante. Covarr. c. 12. n. 8. p. 3. t. 1. ref. 60.

stat, quod mox dictum est n. 4. testem non teneri ex iustitia commutativa, sed ex obedientia dicere veritatem: & V. Restituere n. 31. accipientem aliquid pro opere debito non ex iustitia, sed ex alia virtute, non teneri ad restitutionem faciendam. † Non est contra iustitiam nos defendere ab impetu testis iniqui, & iniusti contra formam, opposita ei infamia, et si mortuus fuerit. Lugo p. 9. r. 9. ref. 43.

Possimus nos defendere à teste iniusto cum sua infamia. Et crimen periurii pertinet ad forum Ecclesiasticum?

T H E S A U R V S.

1. **T**hesaurus est vetus pecuniæ depositio, ut jam dominum non habeat, & cujus memoria non extet, si enim adhuc dominum non habeat, ad alium transferri non potest, in qua definitione verbo pecuniæ non solum significantur nummi, sed & aliæ opes absconditæ, & c. p. 9. r. 5. ref. 1.

2. Circa Thesauros jura disponunt quatuor casus ex D. Adriano. Primò, quod Thesaurus casu, aut industria inventus in proprio fundo inventoris sit. Secundò, inventus casu in fundo alieno, inventori, & domino fundi in partes æquales dividatur. Tertio, inventus ex industria in fundo alieno, totus domini fundi, non autem inventoris erit. Quartò, arte inventum magica fiscus habebit. *Ibid.*

3. Si quis Thesaurus in suo proprio fundo invenit, sive fortuito, sive data opera licita, totum ad se pertinere probant multi Doctores: *Ibid.* resol. 2. Invenire in suo loco dicitur, qui Dominus est non tantum solidæ proprietatis, verum & nudæ, alio usufructum habente, quæ procedunt in Thesauro propriè dicto; quia res domus venditæ parietibus recondita, vel lucri vel metus, vel custodiæ causa sub terra abscondita, & postea per errorem, vel oblivionem ablata

Theauri definitio. Ad quem pertinet. Si invenitur in proprio fundo.

ablata non eſt, Theſaurus non eſt. & ideo pecunia illa non ad emptorem, vel inventorem ſpectat, vel venditori vel alii, qui eam ibi reſpouit, reſtitui debet. *Ibid. §. Notandum.* Unde obſervat Trullench in *Dec. to. 1. lib. 7. c. 3. dub. 8. num. 2.* quod Theſaurus improdriè dictus non eſt inventoris, ſed totus eſt ejus, qui illum depoſuit vel hæredis, nam adhuc eſt in bonis alicujus cum habeat dominum. *Ibid. §. Ideo.*

Quando non cenſeatur theſaurus.

4. Si pecunia inventa ea forma ſit excuſa, ut ex illa conſtet recentis eſſe memoriae aut ſi non extet memoria, & nunc ex ſyngraphis vel instrumento ſimul incluſo, conſtet de eo, qui abſcondit, non cenſebitur Theſaurus, & conſequenter non acquiratur emptori, ſed hæredibus abſcondentis tradetur. Unde pecunia inventa ſemper præſumitur eſſe alicuius certi hominis antequam conſtet de requiſitis neceſſariis ad conſtituendum Theſaurum; Ideo inventori incumbit onus probandi, non extare memoriam temporis, quo fuit abſcondita pecunia; ſic Barboſa, Amago, & Gutierrez. *Ibid. ref. 2. §. Inde.*

Ad acquisitionem Theſauri requiritur inventio & apprehenſio.

5. Ad acquisitionem Theſauri requiritur inventio, & apprehenſio, ratio eſt, nam ante apprehenſionem inventor magis dicitur ſcire locum in quo eſt Theſaurus, quam illum invenire, & nunc eſt in eo loco in quo fuit reconditus, adhuc dicitur Theſaurus, & videtur remanere in ſua naturali libertate, & ſic nullius eſſe. *Ibid. ref. 2. §. Sed vim.*

Ad quem ſi inveniatur in fundo alieno data opera.

6. Theſaurus in fundo alieno caſu fortuito, puta arando, &c. inventus, dimidia pars inventori cedit, altera vero dimidia domino fundi. Si vero non caſu fortuito, ſed data opera licita invenitur, nihil inventori, ſed totum domino fundi reſtituere tenetur. *Ibid. ref. 3.*

Cum licentia domini.

7. Si aliquis, petita à domino facultate, Theſaurum in eius fundo quaerit, & inveniatur, ad ſummum dimidiam partem domino cedere debet, niſi pactum feciſſet ſibi pluſquam dimidiam partem reddendam, quia lex non prohibet, quod in tali caſu dominus ſibi conſulere poſſit. *Ref. 3. §. Verum ego.*

Summa Diana.

8. Theſaurus inventus in fundo alieno (etiã ſi is fundus Principis fuerit) ſi quidem fortuito fuerit repertus, ut docet Leſſ. medietas erit inventoris, & medietas domini fundi; ſi autem de induſtria quaeritus ſine conſenſu domini, totus erit domini. Prior pars in foro conſcientiæ ſervanda eſt ante omnem iudicis ſententiam; ſecunda pars ut totus ſit domini, ſi de induſtria quaeriviſti, non videtur obligare in conſcientia ante ſententiam iudicis, ſed ſufficit dare dimidiam partem domino fundi, altera dimidia retenta. *Ibid. ref. 4.*

Quid ſi ſine licentia domini.

6. Si plures domini eiſdem fundi ex inæqualibus partibus ſint, ait Joan. Fab. Inſtit. de rerum diviſione, dictum Theſaurum videri eiſdem applicandum pro æqualibus partibus. *Ibid. §. Sed.*

Ex quid ſi ſint plures domini.

10. Si dominus fundi dicat pecuniam inventam, fuiſſe abſconditam à majoribus ſuis, inventor vero dicat eſſe Theſaurum, actor debet probare. *Ibid. §. Deinde.*

Vel dominus aſſerat pecuniam abſconditam eſſe à maioribus ſuis.

11. Si vaſſallus vel emphyteuta ipſemet invenit, totum ei acquiri, ſi terrius caſu fortuito invenit, inter inventorem, & vaſſallum vel emphyteutam dividi debere, quia naturalis æquitas ſuadet, eum ſequi commoda, quem incommoda ſequuntur; ita docet Molina, Burſatus, Gutierrez, & alii. Sed Henricus Boccerus, Hunnius, Harprechtus, Berlichius tenent in tali caſu nihil competere vaſſallo, vel emphyteuta, quia certi iuris eſt, quod Theſaurus in loco alieno non data opera repertus, pro media parte inventori, pro altera domino loci cedat, at vero prædij feudalis, ſeu emphyteutici dominus eſt non cliens ſive vaſſallus, aut emphyteuta, ſed dominus ipſius feudi; &c. ergo. Auctor vero communi non recedens; docet quod quando fundus duobus dominis ſubeſt, dimidium erit inventoris, & alterum dimidium inter illos ex æquo eſt dividendum, tamquam inter dominos loci, quia idem eſt inventor, & ſic debetur illi dimidium, & eſt etiam dominus loci ex parte, unde ei debetur altera quarta. *ib. r. §.*

Quid ſi invenitur in fundo feudali vel emphyteutico. Varia opiniones.

Auctoris ſententia.

VUUUU

12. The-

*Quid ſi in-
veniat in
fundo dotali;*

12. Theſaurus inventus in fundo do-
tali pertinet ad virum pro dimidia par-
te debita inventori, quando ſuſtinet
onera matrimonii, cum duos ibi eſſe de-
beat, ubi ſunt onera matrimonii; pro alia
verò dimidia parte pertinet ad ux-
orem; ita ut ſoluto matrimonio illi reſti-
tuatur, ſed hoc non habet locum in caſu,
quo dotalis fundus ita æſtimatus ma-
rito in dotem datus eſſet, ut in caſu re-
ſtitutionis dotis, ſit in electione illius an
velit fundum; vel pretium ejus reſtitue-
re, nam talis æſtimatio facit emptionem;
& maritus per illam rei dominium con-
ſequitur, ideo pretio ad maritum tan-
quam ad verum dominum pertinere de-
bet. *ibid. ref. 6.*

*Ad quem in-
venit a ſi ſo-
familias.*

13. Theſaurus inventus à filio fami-
lias acquiritur patri de jure Digeforum,
qui omnia quæſita per filium exceptis
cauſis vel quali patri acquirebantur;
ſed jure Codicis hoc non procedit,
quia cum talis inventio videatur facere
peculium adventitium, & non profecti-
tium merito videtur talis Theſaurus
quæri pro parte, pro qua filio per inven-
tionem acquiritur, & eſſe quoad pro-
prietatem ipſius, & quoad uſum fructum
patris ſui, ita ut poſt mortem patris non
teneatur fratribus communicare talem
Theſaurum. Ita Guidius, qui docet the-
ſaurum inventum à cane, vel alio anima-
li, domino canis acquiri, quoad eam por-
tionem quæ inventori quæreretur, *ibid.*
ref. 7.

*A ſervo plu-
rium.*

Communis ſervus plurium domi-
norum ſi in alieno prædio Theſaurum in-
venerit, theſauri portio, quæ inventori
quæritur, omnibus dominis pro ea par-
te, pro qua quiſque dominus eſt acquiri-
tur; ſi verò in fundo unius ex dominis
theſaurum invenerit, totus acquiritur
illi domino, in cujus fundo theſaurus
eſt inventus; ſed ſi aliquis ſit ſervus, &
unus in eo habeat uſum fructum, alter pro-
prietatem, ſi juſſu uſufructuarii ſodi-
endo in agro uſufructuarii theſaurum in-
venerit, totus erit uſufructuarii, ſi verò
non data ad id opera theſaurum inven-
erit pars una pertinet ad uſum fructua-
rium. *ibid. ref. 8.*

Uſufructuarius, qui theſaurum repe-
rit fortuito, puta arando, colendo, &c.
ad inſtar extranei, qui Theſaurum in
fundo invenit alieno, tenetur illum cum
domino proprietatis ex æquo dividere,
ibid. ref. 9.

*Ab uſuf-
tuario.*

Theſaurus inventus ab ipſo Majora-
tus poſſeſſore totus ad eum pertinet
partim ratione inventionis, & partim
ratione domini, quia pro tunc ille eſt
dominus ipſius fundi, & non habet ob-
ligationem illum conſervandi, & trans-
mittendi ad ſucceſſores, quia licet
non ſit fructus, eſt tamen emolumentum,
& lucrum proveniens domino
actuali, quæ lucra non debent ad ſucceſ-
ſores transmitti. Ita Molina, & Lugo.
ibid. ref. 10.

*A maioratu
poſſeſſore;*

Theſauri inventi in loco ſacro Har-
prechtus docet dimidiam, partem ad fiſ-
cum pertinere; alii dicunt dimidiam Ec-
cleſiæ adjudicandam eſſe; Caramuel, &
Leſſius, quod totus ſit inventoris, qui
doctè ab auctore reſelluntur, & docet
cum Lugo, & aliis, hanc dimidiam par-
tem ad Eccleſiam, ejuſque Prælatum
pertinere cum non ſit Eccleſiæ pejoris
conditionis, quàm privatus, & hodie in
hac parte Eccleſiæ ſunt Prælatorum. *ib.*
ref. 11.

In loco ſacro.

Theſaurus à te arte magica in fundo
tuo vel domo tua inventus totus fiſco ap-
plicatur, quia tunc à te auferretur tam-
quam ab indigno; ſi autem hoc modo ab
alio inventus fuerit, tunc medietas per-
tinet tibi; & hæc eſt ſententia magis
communis *ibid. ref. 12.*

*Ad quem in-
ventus per
artem magi-
cam.*

Theſaurus malis artibus, pro ea parte,
quæ fuiſſet inventoris, non eſt adju-
dicandus fiſco ante judicis ſententiam;
quia hæc lex pœnalis eſt, ferenda non
lata ſententiæ. *ibid. ref. 13.*

*Si ſit adin-
dicandus
fiſco.*

Theſaurus inventus in loco publico,
qui dicitur eſſe nullius, ut in platea, ef-
ſoſſa, aut in flumine, totus cedit inven-
tori; ſecus tamen ſi in loco publico,
qui non tantum quoad jurisdictionem,
ſed etiam quoad dominii proprietatem
pertinet ad Cæſarem aut fiſcum, tunc
cum fortuito inventus cum illis erit di-
viden-

*Ad quem in-
ventus in lo-
co publico.*

videndus; de industria quaesitus totus erit principis, *ibid. ref. 14.*

Sciens thesaurum latere in aliquo fundo, an illud emere possit pretio currenti. Aliqui negant, aliqui affirmant. Auctoris sententia.

Si quis in fundo latere thesaurum scit, non potest licite pretio currenti emere illum fundum secundum Hurtadum ex Angelo, Armilla, & Tabiena; sed posse D. Tho. Bannes, Salon, Aragon, & multi alii insignes Doctores affirmant; sed Auctor noster hunc Theaurum ex aequitate inter venditorem, & emptorem aequaliter dividendum esse docet; at si aliquis absolute vellet opinioni D. Thoma, & aliorum adherere, securus est in conscientia, *ibid. ref. 15.*

Pecunia abscondita, & inventa, qua thesaurus non est, quibus reddenda sit.

Pecunia abscondita, & inventa, qua proprie thesaurus non est, de cuius possessore adhuc extat memoria illi vel heredibus, si extant, restituenda est, & si non extant, eo modo quo alia bona incerta, reddendam esse docet Rebellius. Sed noster Diana cum Berlichio ait in templo per ministrum Ecclesiae, vel publicum praconem, vel libellum inventor proclamari faciat, se invenisse pecuniam, & vero domino redditurum, quo non comparente licite potest sibi retinere, nec tenetur alteri tradere, licet dives sit, neque pauperibus erogare, contra doctrinam Sylvii, qui mordicus tenet quod factis promulgationibus, affixis schedulis, & si quid aliud addi possit, non fieri inventoris, sed erogari debere in pauperes, piae causas. *ibid. ref. 16.*

Vena auri, &c. ad fiscum pertinent. Princeps statueret potest, quod thesauri sibi pertineant.

Vena auri, & argenti, & plumbi hodie ex *L. Regni 2. tit. 13. lib. 6. recopil.* pertinent ad fiscum, & regiam coronam, deductis expensis, aliqua parte data inventor, & domino agri, ubi plura de hac materia *ibid. ref. 17.*

Potest à Republica, vel Rege constitui lex iusta, ut omnis Thesaurus etiam repertus in proprio agro alicujus Civis pertineat ad Regem si necessitas id postulet; quia licet thesaurus sit primum occupantis secundum jus naturae; tamen in quantum communia erunt, possunt appropriari per Principem, prout judicabitur expedire communi bono; nam quae in nullius bonis sunt, communitatis sunt, debentque

bono communi deservire; & licet hoc videatur durum Lessio, ut thesaurus per legem, vel consuetudinem totus applicetur Principi, tamen ipse faterur hoc non esse improbabile; attamen in quolibet Regno legem receptam, aut legitimam consuetudinem servandam esse consentaneum est. *ibid. ref. 18.*

TUTOR, ET CURATOR.

1. † Tutor est, qui datur orphano impuberi ad tuendam personam, & secundario etiam bona: Curator vero, qui datur puberi minori ad servanda bona, & secundario etiam personam. † Uterque potest facere eleemosynas moderatas de rebus minorum, ut dicitur est *V. Eleemosyna, n. 19.*

TUTOR & Curator qui sint

2. Caeterum vota minorum ante pubertatem emissa tutor irritare potest, ut dicemus *V. Voti, num. 26.* De curatore autem dubium est, & Suarez de Relig. *tom. 2. lib. 6. c. 6. nu. 25.* negat; quia gubernatio curatoris est ad bona minoris, non ad personam; *L. in copulandis, 9. C. de nupt.* tum, quia conditio implicita in votis impuberum est, si placuerit patri, & eo defuncto, tutori; non autem si placuerit curatori. Adde, quod Alcocer *in sum. c. 16. concl. 6* & alii docent, neque patrem irritare posse vota filiorum impuberum post pubertatem. Sed ego teneo cum Sanchez *in sum. to. 2. l. 4. c. 30. nu. 5.* & aliis, posse: quia pater irritare potest vota & juramenta impuberum, etiam post pubertatem, ut *ibid.* dicemus: ergo etiam curator, qui filio puberi loco patris substituitur. Nec refert, quod curator detur primario ad regimen rei familiaris: nam secundario datur etiam personae. Advertit etiam Palaus *tom. 3. tract. 15. disp. 2. punct. 3. § 3. num. 7.* quod si mater curatoris officium exerceat, idem de ea, ac de aliis, dici debet. Secus, etiam si puber nullos habeat curatores, vota irritare non posse; quia ut mater est, nullam filiorum puberum curam exerceat, *part. 6. tract. 8. ref. 12.*

An uterque possit vota irritare.

Et à quo da-
ri debent
Clerico mi-
nori?

3. Clerico minori, vel mente capto, tutor, aut curator à iudice Ecclesiastico dari debet. Cabedo *in clem. 1. de off. ord. reg. 4. fall. 26. contra Aufertium p. 1. decis. 80. nu. 2. 2.* Nota tamen, quod si Clericus minor litigat coram iudice seculari tamquam actor, is dare ei poterit curatorem: & inventarium Clerici mortui relinquentis pupillos, à iudice laico faciendum esse, *p. 1. t. 2. ref. 95.*

VASA SACRA.

CALIX & patena.

Si quis in eis celebret, remanent consecrata.

Et probabile est, quod si noviter deaurantur, non indigent nova consecratione.

1. † Vasa sacra sunt Calix, patena, pyxis, & custodia, quæ immediate tangunt sacram synaxim, Ex his, Calix & patena debent esse consecrata, priusquam in Missa intervenire possint. † Sed probabile est & tutum in praxi, quod si sacerdos semel in eis non consecratis bona fide celebraret, remaneret consecrata: quemadmodum ait Palaus *de leg. 2. disp. penult. c. ult. remanere reconciliatam Ecclesiam pollutam, si quis in ea celebret. Et ratio est, quia ubi semel tangunt corpus & sanguinem Christi, non possunt esse amplius prophana. Niger add. ad Ruiz p. 6. animad. 8. num. 4. Quamvis contra sentiat Eminentiss. Lugo in 3. p. 10. 2. disp. 20. sect. 4. n. 91. p. 2. t. 14. ref. 69. & p. 5. t. 13. ref. 60.*

2. Si calix & patena noviter deaurantur, eo quod aurum antiquum usu consumptum sit, Suarez in 3. p. tom. 3. disp. 81. sect. 7. & DD. communiter dicunt, debere iterum consecrari, quia consecratio fit propter contactum, id autem quod in hoc calice proximè tangit, est aurum recens. Contrariam sententiam docuit Coninch *de sac. qu. 83. art. 3. dub. 3. nu. 246.* Quamvis Reginaldus *tom. 2. lib. 29. c. 9. sect. 6. num. 199.* existimaverit periculosam, ego probabilem existimo cum Layman *lib. 5. tr. 5. cap. 6. n. 7.* quia calix manet idem, ergo manet consecratus, & aurum superadditum per superadditionem consecratum fuit: sicut cum Ecclesia paulatim reficitur, lapides superadditi consecrantur, Nec

verum est, quod ait Suarez, aurum superadditum ratione contactus esse partem principalem calicis; nam si ita esset, calix noviter deauratus non esset idem, qui erat; & detracto auro, destrueretur in ratione sacrificii, sicut destruitur quoad consecrationem Ecclesia, si præcipua pars parietis corrui: quæ tamen communiter negantur, *p. 2. t. 15. ref. 3.*

3. Pyxis non debet necessariò benedici, quia nullum jus id strictè præcipit, *An Pyxis benedici debet, p. 10. tract. 11. resolutione 2. De beat. mappis verò nec omninò certum, an necessariò benedici debeant, ibid. resol. 5.* in Pontificali verò ejus benedictio ponitur, sicut ponuntur benedictiones campanarum, ornamentorum Altaris, &c. Ita Vasquez in 3. p. disp. 235. cap. 4. num. 36. Qui tamen putat, in pyxide poni debere corporale benedictum, in quo immediatè Corpus Christi servetur: quemadmodum servatur in Missa super Altare, ad representandam sacram synaxim. Sed hoc reprobatur Nugnus in 3. p. tom. 1. quæst. 83. artic. 3. dub. 5. & consuetudo est in contrarium. Nec paritas obstat, quia, plura requirit Sacramenti consecratio, quam conservatio, *p. 2. t. 15. ref. 2.*

4. Vasa sacra & vestes, manentes in sua forma, in prophanos usus convertere, est mortiferum sacrilegium *c. ligna vasa sacra distinct. 1.* Si verò mutetur forma non est amplius consecratus; nam calix, v. gr. qui formam amisit, jam non est amplius consecratus: ergo prophanari potest. Ita Palaus *tom. 2. tract. 8. disp. 1. punct. 6. num. 25. contra Azorium p. 1. lib. 9. c. 9. quæst. 7.* At decentissimum res semel usui sacro dicatas, numquam prophano usui deservire, *part. 5. tract. 13. ref. 76.* Tangere verò vasa, & vestes sacratas, ut calicem, patenam, & corporale, laicis peccatum est, *part. 10. tract. 12. resol. 2.*